

Dejan DAVIDOVIĆ

KOMUTACIJA U REOSIGURANJU

ŠTA JE KOMUTACIJA?

Komutacija je jedan od načina ispunjenja obaveza reosiguravača iz ugovora o reosiguranju. U širem smislu, ona je jedan od uspešnih načina upravljanja rizicima kako za cedenta (osiguravača) tako i za reosiguravača. Iako ugovor o reosiguranju može imati važnost kraće vreme, obaveza reosiguravača da plati štetu se može protezati u mnogo dužem vremenskom periodu nakon formalnog isteka reosiguranja. Na globalnom tržištu osiguranja i reosiguranja pojavili su se problemi u ovakvim dugogodišnjim odnosima osiguravača i reosiguravača, a oni su najpre bili prouzrokovani obavezom plaćanja zahteva za naknadu štete po osnovu odgovornosti zbog upotrebe azbesta i zagađenja čovekove sredine, prvenstveno baziranih na rizicima preuzetim na američkom tržištu. U traženju odgovora na nastalu situaciju prvo je reagovalo londonsko tržište koje je razvilo alternativu ovakvim odnosima u vidu zaključivanja ugovora o komutaciji. Ovaj se ugovor može predstaviti kao način kompromisa između osiguravača i reosiguravača. Umesto da na osnovu ugovora o reosiguranju osiguravač ispostavlja, a reosiguravač prima i plaća osiguravaču zahteve za naknadu štete proizašle iz određenih poslova u budućem neizvesnom periodu nakon isteka samog ugovora, osiguravač i reosiguravač se mogu dogovoriti da reosiguravač odmah i u celosti ispuni svoju obavezu tako što će platiti osiguravaču određeni novčani iznos, koji treba da pokrije sve sadašnje i buduće zahteve za naknadu štete.

Ovaj rad ima za cilj da predstavi opšte pojmove vezane za zaključivanje ugovora o komutaciji i baziran je na dokumentima u vezi ove problematike koji se mogu naći u brojnim štampanim materijalima ko-

je¹ objavljuju specijalizovane organizacije na londonskom tržištu osiguranja. Uzete su takođe u obzir i informacije koje se mogu dobiti na posebnim kursovima organizovanih i posvećenih isključivo ovoj temi, kao i na iskustvu autora koji je stekao učestvujući u zaključenju ovakvih ugovora u poslovnoj praksi preduzeća Dunav RE a.d.o. kao reosiguravača.

PRIMENA KOMUTACIJE

Komutacija je napred objašnjena tako što je svedena na pojedinačni ugovor osiguravača i reosiguravača kojim se rešavaju međusobna prava i obaveze i izloženost rizicima obe ugovorne strane u konkretnom poslu. Odnosi osiguravača i reosiguravača su u praksi mnogo kompleksniji i obuhvataju veliki broj poslova, neki veće ali većinom po pravilu manje vrednosti koji bi, ukoliko bi se komutirali, zahtevali ogromno vreme i troškove. Londonsko tržište je i u ovom slučaju prvo razvilo druge načine rešavanja ovakvih problema, delom zbog praktičnih potreba a delom zbog narastajuće regulative nadzornog organa koja se odnosi na standarde solventnosti i visinu kapitala osiguravajućih organizacija. Kako bi okončali svoje obaveze iz ugovora o reosiguranju, omogućili efikasno korišćenje raspoloživog kapitala, dostigli izvesnost i konačnost u odnosima sa reosiguravačima, solventni osiguravači mogu preneti svoj portfolio, prodati ga ili zaključiti pod određenim uslovima ugovor o reosiguranju viška šteta ali mogu i odlučiti da primene sledeće solucije (ukoliko se isključi likvidacija kao rešenje):

- postupak reorganizacije, koji u stvari predstavlja *globalnu komutaciju* tj. zaključivanje generalnog ugovora o komutaciji sa osiguravačima, na osnovu odluke suda koja vezuje sve poverioce, ukoliko za takvo rešenje glasa posebna većina relevantnih poverioca;²

- prestanak preuzimanja rizika u osiguranje i postupak plaćanja šteta do krajnjeg ispunjenja svih svojih obaveza tokom koga se pravilno postavljena i primenjena *strategija komutacija* javlja kao način ubrzanja ovog postupka u cilju smanjenja administrativnih troškova i što bržeg oslobađanja inače vezanog kapitala.³

¹ Pomoćnik generalnog direktora Dunav Re a.d.o.

² Na primer *Insurance Day, Run-Off Business Magazine*, publikacije *Association of Run-Off Companies* i dr.

³ Upotreba reči "relevantan" je nužna zbog nedavne odluke sudije u predmetu "*British Aviation Insurance Company (BAIC)*" da ne dozvoli postupak reorganizacije jer je zauzeo stav da je za donošenje odluke trebalo da se prethodno oforme i da glasaju dve grupe poverilaca a ne jedna, zasnivajući svoj stav na razlici između zahteva za isplatu nastalih, a neprijavljenih ("*IBNR*") šteta i plaćenih i rezervisanih šteta. Sudija koji je doneo ovu odluku je inače prethodno dugo godina bio pravni ekspert za nekretnine.

³ Trenutno na londonskom tržištu posluje 216 kompanija koje se nalaze u ovom postupku koji je odobrio nadzorni organ, sa akcijskim kapitalom vrednim oko 4,8 milijardi britanskih funti. Prema informaciji dnevnika *Insurance Day* od 5. oktobra 2006. londonsko tržište očekuje ogroman porast povlačenja iz poslova iz ostalog dela Evrope, prvenstveno Nemačke i Francuske, zbog nove EU regulative i pooštrenih zahteva rejting agencija, ali i sa Bermuda zbog ogromnih šteta uzrokovanih prošlogodišnjim uraganima.

KOJE SU KORISTI OD KOMUTACIJE?

Razlozi za donošenje odluke o komutaciji se izvesno razlikuju od jednog do drugog osiguravača i/ili reosiguravača i vezani su i za konkretnu vrstu osiguranja i/ili reosiguranja ali se na sumarni način mogu ovako predstaviti:

- za osiguravača:

- prestanak bavljenja konkretnim osiguranjima ili priprema za prenos portfelja ili prodaju drugom osiguravaču,
- izbegavanje mogućnosti nenaplativih potraživanja u situaciji kada bi reosiguravač zbog svojih finansijskih problema (dovoljan je i pad rejtinga) mogao ili da izbegava ili jednostavno ne bi imao sredstva da plati štetu onda kada se ona dogodi,
- ukoliko je ugovor o reosiguranju zaključen putem brokera koji je ili prestao da postoji ili je u problemima koji ga sprečavaju da obavlja poslove naplate šteta, čime se štede troškovi ukoliko bi taj posao morao ubuduće da obavlja osiguravač sam,
- povećanje likvidnosti ("keš je kralj") u slučaju ako sam osiguravač ima finansijskih problema, nalazi se u likvidaciji ili u postupku reorganizacije,
- rešavanje spora sa reosiguravačem, kao alternativa arbitraži ili vođenju postupka pred sudom;

- za reosiguravača:

- određivanje (tzv. "kristalizacija") šteta i njihovo smanjivanje u slučajevima kada tehnički rezultat znatno odstupa od preovlađujućih standarda,
- raskid odnosa sa osiguravačem koji je u postupku povlačenja iz poslova, koji je nesolventan ili koji ima druge finansijske probleme, zbog toga što po pravilu reosiguravači preferiraju poslovni odnos sa osiguravačem pre nego odnose sa likvidatorom ili stečajnim upravnikom,
- rešavanje sporova sa osiguravačem, slično kao što je gore navedeno,
- smanjivanje administrativnih troškova i radne snage usled eliminisanja aktivnosti koji prouzrokuju nepotrebne troškove.

ODREĐIVANJE VREDNOSTI KOMUTACIJE

Predmet ugovora o komutaciji, koji zaključuju osiguravač i reosiguravač, pretpostavlja da su ugo-

vorne strane saglasile da reosiguravač osiguravaču plati vrednost:

- šteta koje su plaćene ili će biti plaćene od strane osiguravača osiguraniku u skladu sa ugovorom o osiguranju i koje su blagovremeno prijavljene reosiguravaču u skladu sa ugovorom o reosiguranju,

- šteta koje su poznate osiguravaču i koje je on rezervisao i prijavio reosiguravaču i

- štete koje su se dogodile, ali koje nisu poznate osiguravaču pa stoga nisu ni prijavljene reosiguravaču.

Preduslov svakog ulaska u pregovor o zaključivanju ugovora o komutaciji je detaljna finansijska i aktuarska analiza konkretnih poslova koje čine predmet ugovora o reosiguranju. Svaka ugovorna strana mora imati preciznu sliku o poslovima koji su zaključivani i o zahtevima za naknadu šteta, o iznosu rezervacija koje je odredio osiguravač i posebno o visini šteta za koje se osnovano može pretpostaviti da će se dogoditi u budućnosti, budući da obostrana analiza ovih šteta mora biti u srazmeri kako bi se uopšte postigao dogovor.

U postupku određivanja vrednosti komutacije i određivanja popusta, takođe se mora imati u vidu od strane reosiguravača i faktor plaćanja eventualne dodatne premije, kako bi se obnovio limit iz ugovora o reosiguranju u slučaju da se dogodila šteta.

Namera osiguravača je da zaključi takav ugovor koji će obezbediti plaćanje svih budućih šteta i troškova baziranih na uspostavljenom modelu učestalosti isplata šteta, kao i da obezbedi odgovarajući prihod putem investiranja iznosa dobijenog na osnovu zaključenog ugovora o komutaciji, što kao posledicu ima i povećanje sopstvenih rezervacija za komutirane štete. Reosiguravač na drugoj strani ima interes da obezbedi najveći mogući popust pri plaćanju, tako da umanji svoje ukupne rezervacije kroz otkup svojih budućih obaveza.

Ipak, veći rizik u celom poslu snosi osiguravač, jer sve buduće obaveze na osnovu ugovora o osiguranju mora da plaća iz sopstvenih sredstava, pa stoga ukoliko pogreši u vrednovanju komutacije i zaključi za sebe nepovoljan ugovor, izgubiće mogućnost da naplati štetu kako na osnovu ugovora o reosiguranju, tako i na osnovu ugovora o komutaciji. Ipak, ovaj rizik neće postojati ukoliko i osiguravač svoje obaveze iz ugovora o osiguranju prethodno komutira sa osiguranikom, što je takođe čest slučaj u praksi. Međutim, ukoliko osiguravač prethodno nije uključio reosiguravača u zaključivanje ovakvog ugovora sa osiguranikom ili pribavio njegovu prethodnu saglasnost za zaključenje ili pak ugovorno sebi obezbedio prava da

sam komutira svoje obaveze sa osiguranikom ugovaranjem komutacione klauzule osiguravač može biti suočen sa odbijanjem reosiguravača da plati takav zahtev, zbog toga što komutacija nije isto što i naknada štete na osnovu ugovora o reosiguranju.⁴ Po pravilu, reosiguravač plaća osiguravaču samo štete na osnovu zaključenog ugovora o reosiguranju ali ne i ugovorne obaveze iz ugovora o komutaciji bazirane većim delom na aktuarskim procenama. Nisu zapravo sporne štete koje su plaćene ili će biti plaćene od strane osiguravača, ali jesu sporne rezervisane štete a pogotovo štete koje su se dogodile, ali koje nisu poznate osiguravaču jer se nisu "kristalizovale".

BITNI ELEMENTI UGOVORA O KOMUTACIJI

"Komutacija je ugovor između reosiguravača i reosiguranog na osnovu koga u zamenu za isplatu sume reosiguravača reosiguraniku, reosiguranik oslobađa reosiguravača od svih tekućih i budućih obaveza iz ugovora o reosiguranju".⁵

Ugovorne strane

Precizna identifikacija ugovornih strana koje će zaključiti ugovor o komutaciji se u praksi ovakvih poslova postavila kao apsolutni imperativ, jer je reč o ugašenim poslovima koji proističu iz davno isteklih ugovora o reosiguranju. Oni su često sadržavali klauzulu da "obaveza reosiguravača postoji do prirodnog isteka rizika" što je sužavalo mogućnost isticanja prigovora zastarelosti. Osim toga, problemi postoje i zbog raznih statusnih promena prvobitnih ugovornih strana, kao i postojanja zavisnog i/ili povezanog odnosa sa holdingom, što je uglavnom preovladujuća forma većine velikih osiguravača. Zabluda u pogledu ugovorne strane može postojati ukoliko se jasno ne napravi razlika između pravnog položaja članova pulova⁶ i njihovih agenata ili menadžera koji su prihvatili rizike za članove. U tom slučaju se moraju videti uslovi ugovora o osnivanju pula i jasno utvrditi da li je lider bio ovlašćen da u potpunosti preuzme rizik koji je onda automatski retrocediran ostalim članovi-

ma ili je samo nastupao u ime i za račun svih ili nekih članova. Najzad problemi mogu nastati i u kontaktu sa raznim agentima koji se mogu predstaviti kao konsultanti ovlašćeni od klijenata koje ni oni sami dovoljno ne poznaju, a moguće je i da ne poseduju njihovo izričito pisano uredno ovlašćenje, pre nego se reosiguravač, ukoliko se odluči da se upusti u pregovore sa njima, suoči sa njihovim neodmerenim i često neosnovanim zahtevima. Korisno je inače odmah napomenuti drugoj strani da se pregovara bez prejudiciranja sopstvenih zakonskih i/ili ugovornih prava. Ukoliko se tako postupi, nema opasnosti da u eventualnom kasnijem sudskom ili arbitražnom postupku, druga strana iskoristi kao dokazno sredstvo bilo koju korespondenciju koja je prethodno bila razmenjena ili bilo koji od dokumenata oko kojih je eventualno bila postignuta saglasnost tokom pregovora.

Specifikacija ugovora koji se komutiraju

U praksi je bilo slučajeva nastupanja ozbiljnih sporova između strana nakon što su zaključile ugovor o komutaciji, jer u ugovoru nisu obuhvatile sve ugovore o reosiguranju koje su prethodno bile zaključile, pogotovu ukoliko su prethodno bile u višegodišnjem ugovornom odnosu. Ukoliko se zaključuje tzv. generalna komutacija kojom se regulišu svi međusobni odnosi između osiguravača i reosiguravača, za reosiguravača je korisno da obezbedi u ugovoru postojanje takve klauzule na osnovu koje će osiguravač neopozivo, u potpunosti i konačno osloboditi reosiguravača od svih njegovih prethodnih, sadašnjih i budućih obaveza i odgovornosti koje bi imao prema osiguravaču kako na osnovu ugovora o reosiguranju koji su ugovornim stranama poznati u trenutku potpisivanja ugovora o komutaciji, tako i na osnovu onih ugovora o reosiguranju koji su ugovornim stranama u tom trenutku čak i nepoznati.

Cena i uslovi plaćanja

Određivanje cene u ugovoru o komutaciji je uglavnom posao aktuara i o tome su date napomene u prethodnom odeljku. Mnoga pitanja bi se mogla izbeći u slučaju da odredbe o tome sadrže sam ugovor

⁴ Dok u sudskoj praksi Velike Britanije nema relevantnih odluka, postoji odluka suda u Singapuru (slučaj *Overseas Union v Home*) koji je u ovakvom slučaju doneo odluku da osiguravač nema pravo naknade od reosiguravača, jer komutacija nije mogla da se podvede pod ugovornu obavezu reosiguravača iz ugovora o reosiguranju da plati naknadu štete.

⁵ Barlow Lyde & Gilbert: *Reinsurance Practice and the Law*, Informa, London, 2006, str. 22-6/2.

⁶ *Reinsurance Pool* - nekad veoma popularan način alokacije posla reosiguranja između više reosiguravača, tako da svaki reosiguravač preuzima određeni procenat od svakog rizika koji je cediran pulu. Procenati se mogu razlikovati u zavisnosti od kapaciteta samih reosiguravača, vrste rizika koji se preuzimaju itd.

o reosiguranju, što najčešće nije slučaj. Aktuar mora da razmotri sledeće bitne momente pre nego dostavi svoje mišljenje o odgovarajućoj visini cene: vrsta pokrića, vrsta ugovora (reosiguranje viška šteta, reosiguranje viška rizika, kvotno reosiguranje i dr.), vremenski period pokrića, prisustvo katastrofalnih šteta, način plaćanja po ugovoru, plaćanje dodatnih premija, eventualni sporovi između ugovornih strana o ugovorenim pokrićima i dr.

Reosiguravač može biti posebno zainteresovan da u kontaktu sa brokerima ili osiguravačima zatraži da mu se dostave jasne informacije o svakom zahtevu kod ugovora o reosiguranjima viška štete, da utvrdi tačan datum otkaza ugovora o proporcionalnim reosiguranjima, da ispita postojanje klauzula o kumulativnom proširenju pokrića u ugovoru o reosiguranju, kao i da sagleda mogućnost isticanja prigovora zastarelosti. Najzad, ugovori o reosiguranju po pravilu sadrže ugovornu odredbu koja ovlašćuje reosiguravača da izvrši proveru dokumentacije osiguravača u vezi sa poslovima koji se komutiraju i reosiguravač može iskoristiti i to svoje pravo kako bi se uverio da je osiguravač uredno postupao prilikom ispunjavanja obaveza iz ugovora o osiguranju.

Kada se ugovara vreme plaćanja, osiguravači obično insistiraju na preciznom utvrđenju vremena isplate, ugovaranju kamate za slučaj kašnjenja, odlaganju stupanja na snagu klauzule o potpunom i konačnom oslobađanju reosiguravača od odgovornosti prema osiguravaču dok se ugovoreni iznos ne plati u celosti, kao i da u slučaju da reosiguravač odustane od ugovora, svaka prethodna delimično učinjena isplata će se smatrati kao obezbeđenje za obaveze reosiguravača po ugovoru o reosiguranju.

Ispunjenje obaveza reosiguravača iz ugovora o komutaciji

Po isplati ugovorene cene, reosiguravač u potpunosti i trajno otklanja svaku svoju obavezu po bilo kom osnovu prema osiguravaču ukoliko se zaključuje generalna komutacija, ili odgovornost po osnovu tačno određenih ugovora. Međutim, komutacija može biti u praksi isprovocirana i postojanjem prethodnog ili tekućeg arbitražnog ili sudskog postupka između ugovornih strana, te će stoga biti potrebno da ugovor o komutaciji predvidi i način rešavanja takvog postupka i dužnosti stranaka da preuzmu aktivnosti koje će dovesti do toga, kao i način plaćanja troškova. Efekat klauzule o oslobađanju od odgovornosti može biti umanjen u slučajevima kada je druga ugovorna strana zaključila ugovore o cesiji potraživanja iz ugovora koji se komutiraju, zbog čega je prisutna praksa ugo-

varanja jemstva na osnovu čega će jedna ugovorna strana moći da tuži drugu za potpunu štetu koja bi nastala prikrivanjem ovakvih informacija.

Poverljivost

Odredba o obavezama obe ugovorne strane da striktno poštuju zahteve poverljivosti je pravilo prilikom ugovaranja ovakvih ugovora. Osim što se najpre konstatuje da je sam ugovor i okolnosti koje su dovele do njegovog zaključivanja veoma osetljivo pitanje i da sadrži poverljive informacije čije bi odavanje moglo prejudicirati interese bilo koje strane, ovakve odredbe detaljno nabrajaju ko ima obavezu čuvanja informacija iz ugovora i prateće dokumentacije i pregovora i na koga je moraju preneti, uz navođenje veoma malog broja slučajeva kada se ona neće poštovati (odnosi sa revizorom, nadzornim organom ili sudom).

UGOVOR O KOMUTACIJI I KNJIGOVODSTVO

Budući da je reč o neimenovanom ugovoru koji je nastao u praksi londonskog tržišta osiguranja koji funkcioniše po pravilima koja nisu istovetna na drugim tržištima, a imajući u vidu da obuhvata plaćanje kako tzv. likvidiranih tako i onih rezervisanih šteta (dakle koje se nisu dogodile - prim aut.), može se očekivati da i knjigovode daju svoj doprinos celoj ovoj problematici. Jer, bez obzira na sve razloge koji bi nas mogli uveriti da je bilo dobro potpisati ugovor o komutaciji, niko neće znati da li je posao dobro zaključen i postignuta ušteda u troškovima ukoliko se odgovor ne nađe u knjigovodstvu i odgovarajućim finansijskim izveštajima. Iako se u slučajevima komutiranja jednog ugovora o reosiguranju može lako naći odgovor, zaključivanje ugovora o generalnoj komutaciji koja može uključiti na stotine obračuna šteta, a koje se izvesno neće "kristalizovati" u bliskom vremenskom periodu, može predstavljati izazov za bilans uspeha reosiguravača. Problem bi mogao biti još složeniji ukoliko reosiguravač ima osnova da traži naknadu od retrocesionara. Ovako posmatrana, ova problematika može biti i test akata poslovne politike i uspostavljenih knjigovodstvenih pravila i postupaka kako osiguravača tako i reosiguravača.

ZAKLJUČAK

Zaključivanje ugovora o komutaciji se u različitim formama praktikuje već duže vreme, ali tek sa porastom broja onih kompanija koje su prestale da preuzimaju rizike u osiguranje i otpočele postupak pla-

ćanja šteta do krajnjeg ispunjenja svih svojih obaveza postaju veoma popularni. U mnogim većim reosiguravajućim društvima postoji posebno radno mesto "menadžer za komutacije" koji rukovodi većim brojem zaposlenih čiji je zadatak zaključivanje i praćenje ugovora o komutaciji. Ova praksa zahteva stalno upoznavanje sa modernim tehnikama i postupcima vezanim za ovu problematiku, u skladu sa zahtevima samog tržišta. Inovacije u ovoj oblasti, međutim, ne bivaju odmah poznate na tržištu, tako da svako ko se odluči da započne postupak zaključenja ovakvog ugovora, osim raspoloživih publikacija i priručnika koji uglavnom ponavljaju opšta mesta, mora da sam traži i pronade najbolji način da zaštiti svoje interese i da obezbedi povoljan krajnji finansijski efekat celog posla.

COMMUTATION IN REINSURANCE

Summary

Commuting in different forms has been practised for a long time, but it gained popularity only with the increase of run-off companies. A separate "commutation manager" position has been instated in a number of larger reinsurance companies, being in charge over the employees whose task is executing and monitoring commutation contracts. This practice entails constant knowledge of modern techniques and procedures related to commutations, in line with requirements of insurance and reinsurance market. Innovations in this area, however, do not become known to the market participants at once, so those who decide to engage into commutations, besides given an opportunity to leaf through the publications and manuals containing mostly general information and guidance, are left on their own in search for the best possible way to protect their interests and to ensuring the best financial effect has been achieved from the deal.